

Тарасюк С. М.,
керуючий партнер АО «Тарасюк і Партнери»,
аспірант кафедри кримінального процесу та криміналістики
Академії адвокатури України

ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ЗАКОННОСТІ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У ЖИТЛІ ЧИ ІНШОМУ ВОЛОДІННІ ОСОБИ

PROBLEMS OF CONDUCT OF LEGALITY IN CONDUCTING INVESTIGATIVE (SEARCH) ACTIONS IN DWELLING OR IN ANOTHER PERSONAL PROPERTY

Досліджено сутність слідчих (розшукових) дій, які можуть проводитися у житлі чи іншому володінні особи і спрямовані на обмеження конституційних прав, їхню нормативну базу, функціональне призначення. Акцентовано увагу на питаннях дотримання балансу між завданнями охорони й захисту прав особи під час проведення слідчих (розшукових) дій у житлі чи іншому володінні особи та ефективної боротьби зі злочинністю, підвищення ролі й значення слідчого, прокурора відносно забезпечення повноцінної реалізації конституційних прав особи під час проведення в її житлі чи іншому володінні обшуку, огляду, слідчого експерименту та інших слідчих (розшукових) дій.

На підставі аналізу кримінального процесуального законодавства України досліджено такі важливі та невід'ємні умови проведення слідчих (розшукових) дій у житлі чи іншому володінні особи, як законність, обґрунтованість, доцільність, ефективність та виокремлено їхні складники. Проаналізовано співвідношення законності та доцільності в кримінальному провадженні.

Виокремлено причини зловживань працівників органів розслідування під час проведення слідчих (розшукових) дій у житлі чи іншому володінні особи, їхні суб'єктивні та об'єктивні фактори.

На підставі узагальнення слідчої та судової практики розмежовано процесуальні порушення під час проведення відповідних слідчих дій за такими критеріями, як: порушення закону слідчим під час складання клопотання про проведення слідчої (розшукової) дії у житлі; порушення, які допускаються слідчим суддею під час розгляду та вирішення клопотань про проведення слідчих (розшукових) дій у житлі; порушення процесуального порядку провадження слідчих (розшукових) дій у житлі; порушення процедури оформлення перебігу і результатів слідчої (розшукової) дії в житлі.

Акцентовано увагу на питанні відшкодування шкоди, завданої громадянам посадовою, службовою особою органу, що здійснює досудове розслідування, проблемі процесуального не визначення порядку оскарження до суду дій слідчого, прокурора під час проведення слідчої (розшукової) дії у житлі.

З метою припинення системних процесуальних порушень під час проведення слідчих (розшукових) дій у житлі надано відповідні пропозиції до кримінального процесуального законодавства України.

Ключові слова: слідчі (розшукові) дії у житлі чи іншому володінні особи, досудове розслідування, слідчий, законність, обшук, огляд, слідчий експеримент.

The essence of investigative (search) actions that can be carried out in a dwelling or other possession of a person and aimed at limiting constitutional rights, their normative base, functional purpose is investigated. The attention is paid to the issues of keeping the balance between the tasks of protection and protection of the rights of the individual during conducting investigative (search) actions in the dwelling or other possession of the person and effective fight against crime, enhancing the role and importance of the investigator, the prosecutor in relation to ensuring the full realization of the constitutional rights of the person in holding its housing or other possession of the search, inspection, investigative experiment and other investigative (search) activities.

Based on the analysis of criminal procedural legislation of Ukraine, such important and integral conditions of conducting investigative (search) actions in a dwelling or other possession of a person as legality, validity, expediency, effectiveness, and their components are investigated. The relation between legality and expediency in criminal proceedings is analyzed.

The reasons for the abuse of the employees of the bodies of investigation in conducting investigative (search) actions in the dwelling or other possession of the person, their subjective and objective factors, are singled out.

Based on the generalization of investigative and judicial practice, procedural violations in conducting relevant investigative actions are distinguished according to such criteria as: violation of the law by investigators when making a request for investigative (search) action in a dwelling; violations permissible by the investigating judge when considering and resolving requests for investigative (search) actions in the dwelling; violation of procedural order for conducting investigative (search) actions in the dwelling; violation of the procedure of registration of the course and the results of investigative (search) action in the home.

The attention is paid to the issue of compensation for damage caused to citizens by an official, officer of the body conducting pre-trial investigation, the problem of procedural failure to determine the procedure for appeal to the court of the investigator, the prosecutor during the conduct of investigative (search) action in the dwelling.

In order to stop systematic procedural violations during the investigative (search) actions in the dwelling, the relevant proposals were submitted to the criminal procedural legislation of Ukraine.

Key words: investigators (investigative) actions in a dwelling or other possession of a person, pre-trial investigation, lawfulness, search, inspection, investigative experiment, investigator.

Постановка проблеми. З метою швидкого та повного розслідування кримінальних правопорушень слідчий, прокурор провадять багато різноманітних за своїм характером дій, особливе значення

серед яких мають слідчі (розшукові) дії, що провадяться у житлі чи іншому володінні особи (далі – С(Р)Д у житлі). Важливими та невід'ємними умовами щодо їх проведення є законність, обґрунтованість,

доцільність та ефективність. Дотримання цих умов стороною обвинувачення багато в чому впливає на допустимість зібраних доказів, утвердження та забезпечення процесуальних прав сторони захисту, інших учасників слідчої дії, які присутні під час її проведення, недопущення непропорційних обмежень конституційних прав відповідних осіб, а також на належну реалізацію засад кримінального провадження. Незважаючи на це, сьогодні доводиться констатувати, що в правозастосовній практиці під час проведення С(Р)Д у житлі умови законності, обґрунтованості, доцільності та ефективності не завжди дотримуються, а іноді й зовсім нехтують ними. В Україні ці питання вивчали О.В. Баулін, О.І. Галаган, О.В. Капліна, С.Ю. Карпушин, В.І. Козаченко, Г.М. Мамка, В.В. Назаров, О.Ю. Татаров, Л.Д. Удалова та ін. Разом із тим дослідження кримінального процесуального законодавства України, літературних джерел, статистичних матеріалів, судово-слідчої практики дозволяє стверджувати, що сучасний етап вирішення вищезазначеної проблеми вимагає якісно нових підходів щодо її розуміння.

Мета статті полягає у виокремленні особливостей чинного кримінального процесуального законодавства України щодо проведення слідчих (розшукових) дій у житлі чи іншому володінні особи, забезпечення конституційних прав осіб під час проведення відповідних процесуальних дій, виявленні в слідчій та судовій практиці прогалин та порушень, які потребують свого доктринального аналізу й нормативного врегулювання.

Результати дослідження. Під час проведення С(Р)Д у житлі, таких як обшук житла або іншого володіння особи (ст. ст. 234, 235 КПК), огляд житла або іншого володіння особи (ст. 237 КПК), огляд трупа, поєднаний з оглядом житла або іншого володіння особи (ст. 238 КПК), слідчий експеримент, що провадиться в житлі чи іншому володінні особи (ст. 240 КПК), обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК) законом установлена як особлива процедура проникнення в житло (отримання рішення слідчого судді), так і визначені умови для їх проведення, якими є законність, обґрунтованість, доцільність та ефективність.

Відповідно до ч. 1 ст. 9 КПК України забезпечення законності в кримінальному провадженні покладається на суд, слідчого суддю, прокурора, керівника органу досудового розслідування, слідчого, інших службових осіб органів державної влади. В.М. Горшенев, розкриваючи сутність законності, наголошував на тому, що законність відображається в неухильному дотриманні всіма органами держави, громадськими організаціями та посадовими особами законів і заснованих на них інших нормативних актів та являє собою особливий режим чи атмосферу (стан) взаємовідносин держави і особистості. Проте забезпечення законності не може бути обов'язком пересічних громадян, оскільки закони приймаються задля реалізації їхніх прав і свобод. Законність слугує їхнім інтересам. Разом із тим виключно на державу,

її представників покладається обов'язок забезпечувати (сприяти) дотримання прав і свобод людини і громадянина [1, с. 42–47, 65]. Ми підтримуємо таку точку зору й вважаємо, що дотримання законності під час проведення С(Р)Д у житлі покладається виключно на слідчого, прокурора, слідчого суддю.

Доречно зауважити, що органами розслідування декілька років поспіль реєструється понад 550 тис. кримінальних проваджень [2, с. 33, 34] і за кожним із них прокурор, слідчий зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити всі обставини вчинених діянь, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень. При цьому існування вимог щодо дотримання законності під час проведення С(Р)Д у житлі унеможлиблює будь-яке свавілля з боку слідчого, прокурора чи всюдозволеність, виключає спроби необґрунтованого обмеження конституційних прав чи їх порушення.

Поряд із законністю невід'ємною умовою проведення С(Р)Д у житлі є їх обґрунтованість. Так, загальноприйнятим у теорії кримінального процесу є положення, що кожне рішення, яке приймається в кримінальному провадженні, має бути обґрунтованим та відповідати міжнародним стандартам у сфері захисту прав людини. Якщо законність (у вузькому розумінні) вимагає дотримання правових меж, то обґрунтованість передбачає передусім підтвердження переконливими фактами, доводами [3, с. 628]. Важливою складовою частиною обґрунтованості є сукупність певних фактів, доводів, обставин та інших даних, які свідчать про необхідність проведення С(Р)Д у житлі особи.

На нашу думку, важливим елементом обґрунтованості проведення С(Р)Д у житлі особи має бути аргументація в кожному конкретному випадку пріоритету інтересів держави та суспільства перед правами конкретної особи. Отже, обґрунтованість проведення С(Р)Д у житлі особи засвідчується наявністю в компетентного суб'єкта вагомих доводів, які свідчать про безумовну необхідність їх проведення для досягнення завдань кримінального провадження, за умови дотримання відповідних пріоритетів.

Крім того, важливою умовою проведення С(Р)Д у житлі особи є їх доцільність та ефективність. Так, відповідно до п. 5 ч. 4 ст. 234 КПК України слідчий суддя відмовляє в задоволенні клопотання про обшук, якщо прокурор, слідчий не доведе наявності достатніх підстав вважати, що за встановлених обставин обшук є найбільш доцільним та ефективним способом відшукування та вилучення речей і документів, які мають значення для досудового розслідування.

Вивчення літературних джерел та практики ЄСПЛ дозволило нам виокремити певні складники ефективності проведення С(Р)Д у житлі, а саме: уникнення обставин, які можуть заподіяти шкоду (органи розслідування мають не лише точно виконувати поставлені завдання, а й усвідомлювати, яких дій не можна робити, повинні ретельно обмірковувати, урівноважувати ризики та прогнозувати настання потенційної шкоди від своїх дій, а також визначати

дії щодо врегулювання ситуації в разі завдання шкоди); дотримання мінімальних стандартів (працівники органів розслідування мають приймати рішення щодо проведення С(Р)Д з обачністю і врахуванням ризиків; будувати будь-яку взаємодію з особами, які мають відношення до події лише після відповідної оцінки ризиків; здійснювати повний контроль за розслідуванням); дотримання неупередженості та об'єктивності; дотримання власної компетенції; зосередження уваги на інформації/доказах; належне протоколювання (фіксування); запровадження організації та планування в розслідуванні; дотримання належного порядку зберігання та передачі речових доказів; дотримання власних внутрішніх інструкцій, які деталізують, розтлумачують підстави та порядок виконання тих чи інших процесуальних актів, забезпечують правову системність у роботі органів досудового розслідування [4, с. 257–264].

Щодо доцільності проведення С(Р)Д у житлі, то науковці по-різному її сприймають, незважаючи на законодавче закріплення вищезазначеної умови. На думку О.В. Бауліна, одночасне існування законності й доцільності у кримінальному провадженні неможливе, оскільки за змістом вони суперечать одне одному [5, с. 47]. В.І. Козаченко, розглядаючи законність та доцільність у кримінальному провадженні, зазначила, що остання впливає на зменшення навантаженості органів поліції і прокурора, скорочення тривалості процесів розслідування й судового розгляду, застосування різних форм спрощення процесу, економії матеріальних і правових засобів правоохоронних і судових органів. Разом із тим науковець зазначила щодо неможливості запровадження засади доцільності в кримінальному процесуальному законодавстві України [6, с. 12]. Інші вчені дотримуються протилежної думки. Зокрема, М.В. Джига, П.М. Рабінович, М.І. Хавронюк зауважують, що доцільність може стати основоположним, взаємозалежним правилом кримінального провадження [7, с. 46; 8 с. 7]. В.Д. Берназ, С.М. Смоков вважають, що основою процесуального рішення про проведення слідчої дії є саме законність та доцільність, тобто чи припускає закон таке рішення (і дії, що впливають з нього), чи обґрунтовано прийняте рішення, чи не будуть під час його реалізації порушені права учасників кримінального провадження [9, с. 89]. На нашу думку, доцільність та ефективність проведення процесуальних дій рано чи пізно посядуть чільне місце в КПК України, будуть фундаментом його побудови. Законодавець поступово йде до їх запровадження в кримінальному процесуальному законодавстві України, підтвердженням чого є саме процесуальна норма, закріплена в п. 5 ч. 4 ст. 234 КПК України.

Незважаючи на все вищезазначене, сьогодні доводиться констатувати, що в правозастосовній практиці під час проведення С(Р)Д у житлі не завжди дотримуються вищезазначених умов, а іноді й зовсім нехтують ними. Проведене нами узагальнення судової практики з розгляду скарг на дії і бездіяльність слідчого, прокурора підтвердило існування чис-

ленних випадків оскарження неналежного досудового розслідування, невиконання всіх необхідних С(Р)Д слідчим, прокурором, порушення законності, конституційних прав осіб, які залучаються до їх проведення [10, с. 19, 20]. Серед усіх С(Р)Д, які можуть бути проведені у житлі, особливо невтішною є практика проведення обшуків. Наприклад, у 2018 році проведено 95 922 обшуки, що на порядок більше, ніж у 2016-му, і майже удвічі більше, ніж у 2014-му [11, с. 1]. На жаль, ми не знайшли статистичних даних щодо ефективності цієї дії, кількості безрезультатних обшуків, безпідставно обшуканих приміщень громадян, під час чого не знайдено жодних доказів та речей, які б свідчили про вчинення кримінального правопорушення певною особою.

Зазначене також стосується і негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НС(Р)Д), у тому числі й тих, що провадяться в житлі. Так, у 2018 році апеляційними судами було постановлено 152 185 ухвал про надання дозволу на проведення НС(Р)Д, що на 41% більше, ніж у 2013 році [12; 13]. До того ж, беручи до уваги результати опитування практичних працівників (слідчих, керівників органу досудового розслідування), лише 15,8% від проведених НС(Р)Д урахується судом як докази [14, с. 5].

На думку О. Баганця, зазначені негативні для суспільства факти є лише мінімумом того, що відбувається в Україні. Трапляються випадки, за яких процесуальні дії провадяться без будь-якого дозволу суддів та погодження прокурорів. На жаль, на відверті і цинічні зловживання правоохоронців ніхто не реагує, що тим самим провокує їх на подальший наступ на конституційні права і свободи громадян, які залишаються абсолютно не захищеними [15].

Причини зазначених порушень мають як об'єктивний, так і суб'єктивний характер, що однаково негативно позначається на якості та ефективності слідчих дій, дотриманні законності та конституційних прав осіб, які залучаються до проведення С(Р)Д у житлі. Об'єктивними причинами слід визнавати надмірне навантаження слідчих, прокурорів, слідчих суддів, унаслідок чого суттєво погіршується якість їхньої роботи; непродуману та обтяжливу процедуру досудового розслідування; розбалансованість органів розслідування, неналежний рівень їх матеріального та технічного забезпечення, зниження авторитету в очах громадськості, небажання громадян співпрацювати в процесі розслідування кримінальних правопорушень; обмеження наглядових функцій прокурорів, їх впливу на слідчих і оперативних працівників, які порушують вимоги закону, права і свободи учасників слідчої дії.

Суб'єктивними причинами зазначених порушень, на нашу думку, можна назвати недбалість слідчого, прокурора під час проведення С(Р)Д у житлі; професійну деформацію, некомпетентність чи заформалізованість їх мислення, що негативно позначається на забезпеченні прав і свобод громадян; сприйняття процесуальних прав учасників слідчої дії як певної фікції; упереджене ставлення до учасників слідчої дії, довільно-суб'єктне тлумачення криміналь-

них процесуальних норм, невиконання приписів чи використання заборонених прийомів, засобів, методів під час провадження слідчих дій; низький рівень культури слідчого, що справляє на учасників слідчої дії неприємне враження під час спілкування з ним та перешкоджає встановленню психологічного контакту як запоруки успішного провадження слідчої дії; нервово-психічну напруженість тощо.

Загалом, усе вищезазначене свідчить про досить низьку якість роботи органів розслідування, прокуратури та суду, незадовільний стан дотримання законності, конституційних прав осіб під час проведення С(Р)Д у житлі. Нехтування вказаними суб'єктами нормами закону під час проведення С(Р)Д у житлі призводить до непослідовності, неузгодженості їхніх дій та перешкоджає досягнути мету відповідної слідчої дії.

Зазначимо, що під час проведення С(Р)Д у житлі допущення порушень законності та конституційних прав особи тягнуть за собою важливі правові наслідки у вигляді недопустимості отриманих фактичних даних як доказів. Вважаємо слушним виокремити процесуальні порушення під час провадження С(Р)Д у житлі, що можуть спричинити визнання судом отриманих доказів недопустимими. Так, ретельне вивчення великого обсягу матеріалів досудового розслідування, узагальнення судової практики, власний досвід роботи захисником дозволив розмежувати процесуальні порушення за певними категоріями:

- порушення закону слідчим під час складання клопотання про проведення С(Р)Д у житлі: формальний та надуманий характер підстав, що використовуються для обґрунтування проведення С(Р)Д, особливо за умови виникнення невідкладних випадків; обґрунтування необхідності проведення С(Р)Д за завідомо неправдивими відомостями; суб'єктивна та довільна інтерпретація мети для проникнення до житла чи іншого володіння особи, яка не відповідає або повністю суперечить вимогам КПК України; відсутність відомостей про прізвище, ім'я, по батькові особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, та яку слідчий чи прокурор хотів побачити або знайти у відповідному житлі чи іншому володінні особи;

- порушення, які допускаються слідчим суддею під час розгляду та вирішення клопотань про проведення С(Р)Д у житлі: ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи винесена без проведення повної технічної фіксації засідання; відсутність в ухвалі строку її дії, відомостей про слідчого, прокурора, який подав клопотання про проведення С(Р)Д, відомостей про житло чи володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, які мають бути піддані обшуку чи в яких мають бути проведені дії; в ухвалі про дозвіл на проведення С(Р)Д у житлі не збігаються адреси; постановлення «скороченого» варіанта ухвали про проведення С(Р)Д у житлі, в якій наводиться лише вступна та резолютивна частини, проте відсутнє обґрунтування прийнятого рішення;

- порушення процесуального порядку провадження С(Р)Д у житлі: провадження С(Р)Д не уповнова-

женою особою; відсутність процедури роз'яснення слідчим учасникам С(Р)Д їхніх прав і обов'язків; незабезпечення слідчим участі під час проведення обшуку обшукуваних осіб; ненадання можливості одержати правову допомогу адвоката; відсутність судового рішення про дозвіл на провадження С(Р)Д у встановлених законом випадках; неперед'явлення ухвали про проведення С(Р)Д особі, в якій вони проводяться; проведення більше однієї С(Р)Д за однією ухвалою; проведення С(Р)Д у нічний час, за винятком умов невідкладності; відсутність процедури фіксування обшуку за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів; заборона стороні захисту здійснювати фіксування проведення С(Р)Д у житлі за допомогою відеозапису; відсутність у дорученні на проведення С(Р)Д у житлі прізвищ оперативних співробітників, які мають виконувати ці дії; відсутність понятих під час здійснення С(Р)Д; недопущення адвоката до участі в слідчій дії для надання правової допомоги особі, застосування до адвоката фізичного примусу;

- порушення процедури оформлення перебігу і результатів С(Р)Д. До таких порушень належать ті, що ставлять під сумнів законність процедури слідчої дії: відсутність у протоколі С(Р)Д відомостей про місце, дату, час початку і закінчення С(Р)Д; відсутність у протоколі С(Р)Д даних про роз'яснення прав його учасникам; відсутність у протоколі С(Р)Д підписів одного або кількох його учасників; відсутність у протоколі опису вилучених предметів із зазначенням їхніх відмінних ознак, опису упаковки, способу опечатування вилученого; відсутність викладення в описовій частині протоколу детального перебігу пошукових заходів із зазначенням безпосереднього факту їх проведення або не проведення взагалі, відображення процесу пошукових заходів в іншому порядку, бракування результатів застосування технічних засобів до окремих об'єктів, експериментальних дій, спрямованих на виявлення схованок, відсутність опису місця їх виявлення тощо.

Доречно зауважити, що особа, в житлі якої проводиться С(Р)Д, сьогодні фактично позбавлена можливості отримати невідкладний судовий захист її прав і законних інтересів, оскільки КПК України не передбачено порядок оскарження до суду дій слідчого, прокурора під час С(Р)Д у житлі. У разі порушення останніми встановленого законом порядку проведення С(Р)Д, які не пов'язані з вирішенням питання допустимості отриманих доказів, проте таких, що позначаються на законних інтересах особи (приміром, пошкодження майна, що не викликано необхідністю), вона фактично позбавлена можливості оперативно захистити свої інтереси в силу відсутності в законі відповідної процедури. М.Л. Ореховський із цього приводу зазначив, що одним із чинників зловживань слідчого чи прокурора є обмеженість інструментів правового захисту особи, стосовно якої було проведено С(Р)Д, оскільки ухвали слідчих суддів про їх проведення не підлягають оскарженню [16]. Особи, в яких під час С(Р)Д вилучили майно, не маючи ефективних засобів правового захисту від

необґрунтованого втручання у відповідні конституційні права, стають заручниками волі слідчого або прокурора.

О. Баганець зазначив, що з метою недопущення процесуальних порушень законодавець надав право державі в разі відшкодування шкоди, завданої громадянам посадовою, службовою особою органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, застосовувати право зворотної вимоги до цієї особи не лише у разі встановлення в її діях складу кримінального правопорушення за обвинувальним вироком суду щодо неї, який набрав законної сили (як це було раніше), а й дисциплінарного проступку незалежно від спливу строків застосування та дії дисциплінарного стягнення [17]. На нашу думку, цього замало. Вважаємо за доцільне з метою припинення системних процесуальних порушень під час проведення С(Р)Д у житлі внести зміни та доповнення до КПК України. Так, для усунення обмежень прав учасників кримінального провадження на фіксацію процесуальних дій технічними засобами пропонуємо абзац 3 ч. 1 ст. 107 КПК України викласти в такій редакції: «Право безперешкодного фіксування проведення обшуку за допомогою відеозапису надається стороні

захисту, адвокату, особі, чії права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені під час проведення обшуку».

Пропонуємо також доповнити ч. 1 ст. 36 КПК України пунктом 20¹, який викласти в такій редакції: «протягом трьох діб з моменту вилучення слідчим речей та документів під час проведення огляду або обшуку в житлі чи іншому володінні особи перевірити законність такого вилучення і письмово повідомити особі, майно якої було вилучено, про результати такої перевірки».

Висновки. На сьогодні забезпечення й дотримання законності, конституційних прав особи під час проведення С(Р)Д у житлі фактично є ілюзією. Органи досудового розслідування під час їх проведення нехтують нормами КПК України, загальноприйнятими засадами та нормами моралі. Ступінь ризику порушення прав учасників С(Р)Д у житлі залишається високим, а тому законне, обґрунтоване, умотивоване проведення С(Р)Д має важливе значення під час досудового розслідування як для захисту основних конституційних прав людини, так і для прийняття інших важливих процесуальних рішень, а також для виконання завдань кримінального провадження і дотримання належної правової процедури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Теория юридического процесса / под общ. ред. В.М. Горшенева. Харьков : «ВИЩА ШКОЛА», 1983. 192 с.
2. Звіт за результатами дослідження ролі прокурора на досудовій стадії кримінального процесу (2016-2017 рр.) / Ю. Белоусов та ін. ; Генеральна прокуратура України, Координаційний центр з надання правової допомоги. Київ, 2017. 268 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ–Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. 1426 с.
4. Мамка Г.М. Засади кримінального провадження : наукові та правові основи : дис. ... докт. юр. наук. Київ, 2019. 478 с.
5. Баулін О.В. Верховенство права і законність в кримінальному процесі України. *Забезпечення законності в діяльності органів досудового слідства та дізнання* : матеріали міжнародн. наук.-практ. конф. (м. Луганськ, 26 березня 2012 р.). Луганськ : РВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2012. С. 45–48.
6. Козаченко В.І. Засада законності у кримінальному процесі Федеративної Республіки Німеччини та України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 22 с.
7. Джига М.В. Забезпечення правового статусу обвинуваченого у процесі досудового розслідування : проблеми законності та доцільності : монографія. Київ : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2005. 168 с.
8. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина : навч. посіб. Київ : Атіка, 2004. 464 с.
9. Берназ В.Д. Смоков. С.М. Рішення слідчого (криміналістичний, процесуальний та психологічний аспекти) : монографія. Одеса : ОЮІ НУВС, 2005. 151 с.
10. Про практику розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування : узагальнення судової практики. URL: http://sc.gov.ua/ua/uzagalnennja_sudovoji_praktiki.html
11. Нечваль А.О. Тактика обшуку у житлі та іншому володінні особи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2020. 20 с.
12. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2018
13. Подоляк М. Реформа органів прокуратури. Pro et contra. URL: <https://www.facebook.com/groups/prokuor/permalink/2188503378122377/>
14. Сало О.М. Реалізація повноважень керівником органу досудового розслідування при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій : дис. ... канд. юр. наук. Київ, 2018. 254 с.
15. Баганець О. Дотримання правоохоронцями конституційних прав громадян. URL: <http://baganets.com/blogs-baganets/dotrimannja-pravoohoroncjami-konstituc-i-92.html>.
16. Ореховський М.Л. Обшук, як інструмент корупції та незаконного тиску на бізнес. URL: https://protocol.ua/ua/obshuk_yak_instrument_koruptsii_ta_nezakonnogo_tisku_na_biznes/.
17. Баганець О. Концепція вдосконалення діяльності правоохоронних органів України. Розділ 2. URL: <http://baganets.com/blogs-baganets/koncepc-ja-vdoskonalennja-d-jalnost-prav-88.html>.